

Аширбаева Дилором Равшановна
Тошкент давлат шарқшунослик университети
таянч докторанти

КОРЕЙС ТИЛИДАГИ 선생님 (SONSENGNIM) МУРОЖААТ БИРЛИГИНИНГ ТАРЖИМАДА БЕРИЛИШИ

Аннотация: Мазкур мақолада корейс тилидаги касб ҳунарни ифодаловчи ва шу билан бир қаторда мурожаатни ҳам ифодалаб келувчи **선생님** (sonsengnim) хитоби ҳақида сўз боради. Ушбу мурожаатнинг асл маънодаги таржимаси ва қўлланиш доирасидан ташқари турли вазиятларда қўллана олиши мисоллар ёрдамида таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: мурожаат, идентификатив номинация, касб ҳунар, лавозим, конглиш.

Аннотация: В данной статье рассматривается обращение **선생님** (sonsengnim), который представляет в корейском языке не только профессию, а также апелляцию. Наряду с выше сказанном были проанализированы примеры, которые доказывают, что применимость обращение **선생님** (sonsengnim) не только в сфере образования, но и в различных ситуациях, выходящих за рамки области применения.

Ключевые слова: обращение, идентификационная номинация, профессия, должность, конглиш.

Annotation: This article deals with the appeal **선생님** (sonsengnim), which represents not only a profession in Korean, but also an appeal. Along with the above, examples were analyzed that prove that the applicability of the appeal **선생님** (sonsengnim) not only in the field of education, but also in various situations beyond the scope of application.

Key words: appeal, identification nomination, profession, position, konglish.

Турли фикрларни баён қилишда, эътиборни жалб қилишнинг энг муҳим воситаларидан бири сифатида мурожаат қилиш муҳим воситаси ҳисобланади. Диалогик нутқ мурожаатлардан фойдаланишнинг асосий соҳаси ҳисобланади. Мурожаат шаклларида фойдаланиш инсонларнинг ўзаро танишлилик даражаси, ижтимоий мавқеи, ёши, «бошлиқ-ҳодим» муносабатлари ва ҳ.к. лар каби прагматик пресуппозицияларга боғлиқдир¹. Нутқда икки ҳолат мавжуд бўлиб, биринчиси таниш бўлган кишига мурожаат, иккинчиси нотаниш бўлган кишига мурожаат қилишдир.

¹ Ван Цзиньлин. Обращение в типологически различающихся языках: На материале рус. и кит. яз: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – Волгоград, 1996. – С.20.

Фикр алмашиш давомида сўзловчининг тингловчига унинг касб-ҳунари, амал-мансаби, унвони кабилар билан мурожаат қилиши, умуман, инсоннинг касб-ҳунари, амал-мансаби, бажараётган вазифасига ишора қилувчи мурожаат бирликлари тилшуносликда идентификатив (айни ўхшатиш, тенглаштириш) номинация деб юритилади².

Ўзбек тилида касб ва унвон сўзлари кўп ҳолларда фамилия ва исмлар билан бирга (фамилия+унвон) қўлланилади. Корейс тилида 성+직함+님 song+jikham+nim «фамилия+унвон+ним» хитоби ҳурматнинг юқори даражасига ишора қилади³.

“Бошлиқ – ходим” муносабатида, асосан, лавозим, унвон, илмий унвон ёки илмий даражага оид мурожаатлар қўлланилади. Кундалик муомалада мазкур мурожаатлардан мустақил тарзда камдан-кам ҳолларда истифода этилади. Ўзбек тилида “бошлиқ – ходим” муносабатини акс эттирадиган мурожаатлар аксарият ҳолларда «фамилия+исм, исм+отасининг исми» ва ҳ.к. ономастик воситалар ёрдамида ифодаланади. “Корейс тилида юқори ижтимоий мақомга эга бўлган шахсга мурожаат қилинганда “성+직함+님” song+jikham+nim “фамилия+лавозимнинг номи, унвони+ним” шакли қўлланилади⁴.

Корейс тилида касбни ифодаловчи сўзлар ҳам «-님» -nim ҳурмат қўшимчаси билан қўлланилади. Масалан, 선생 sonseng сўзи «устоз», «ўқитувчи», «мураббий» маъноларида келиб, мурожаат бирлиги сифатида ҳар доим «-님» nim ҳурмат қўшимчасини бириктиради: 선생님 sonsengnim (ҳурматли устоз). Корейс нутқида 선생 sonseng (ўқитувчи, устоз), 교수 kyosu (домла) сўзларини -님 -nim ҳурмат кўрсаткичисиз қўллаш мумкин эмас.

1) 선생님 항상 즐겁게 저희를 가르쳐 주셔서 감사합니다 (김 승 옥. 누이를 이해하기 위하여). Sonsengnim, hangsang jilgopkke johiril garicho jushyoso gamsahammida.

Устоз бизга билим берганингиз учун раҳмат.

2) 우리 집은 인사동에 있는데 선생님의 책은 어디에 있습니까? Uri jibin Insadonge inninde sonsengnime degin odie issibnikka?

Бизнинг уйимиз Инсадонгда, устоз сизнинг уйингиз қаерда?

3) 선생님, 선생님 당신을 존경하겠습니다 (김 승 옥. 누이를 이해하기 위하여). Sonsengnim, sonsengnim dangshinil jongyonghagetssimmida.

Устоз, устоз сизни жуда ҳурмат қиламиз.

4) «선생님, 내일은 무얼 하실 계획이세요?» 여자가 물었다.

² Ле В.Н. Виды характеристики адресата в форме русского обращения: Автореф. дисс. канд. филол. наук. – Воронеж, 1989. – С.23.

³ Усманова Ш., Калоннова Д. Ўзбек ва корейс тилларида расмий мурожаат шакллари // Лингвист / Илмий мақолалар тўплами. III. – Тошкент: 2012. – Б.164-165.

⁴ 한국 사회와 호칭어. 도서출판 역락. 2005. 103 쪽.

«글세요. 아침엔 어머님 산소에 다녀와야 하겠고, 그리고 나면 할 일이 없군요.
바닷가에나 가볼까 하는데요.»

«선생님, 내일 거긴 오후에 가세요.»

«왜요?»

"저도 같이 가고 싶어요. 내일은 토요일이니까 오전수업뿐이에요."

"그렇시다" (김승옥.무진기행). Ssensengnim, neirin muol hashil gehwegiseyo?
Yojaga murotta. Gilsseyo. Achimen omonim sansoe danyowaya hagekko, girogo
namyon hal iri opkkunyo. Badakkaena gabolkka hanindeyo. Ssensengnim, neil gogin
ohue gaseyo. Weyo? Jodo gachi gago shipoyo. Neirin toyoirinikka ojon suobppunieyo.
Giropsida.

– **Устоз**, эртага қандай режаларингиз бор? Дея қиз сўради.

– Билмасам, эрталаб онамнинг мазорларига бориб келишим керак, сўнг
бошқа ишларим йўқ. Денгизга бориб келсаммикин деб турибман.

– **Устоз**, ундай бўлса эртага тушдан сўнг боринг.

– Нега?

– Мен ҳам бирга боришни хоҳлайман. Эртага шанба бўлгани учун дарсларим
фақат тушликгача.

– Ундай бўлса яхши.

Юқорида келтирилган барча мисолларда **선생님** ssensengnim “устоз”
мурожаати ўзининг функционал вазифасида келган.

Шуни қайд қилиш жоизки, ўзбек нутқида профессор ва ўқитувчиларга
ҳурматли сўзининг иштирокисиз **устоз**, **домла** деб мурожаат қилганда ҳам
ҳурмат маъноси англашилади.

Овораси борми домла! – Сирожиддин яна илдамлик билан сув келтириб,
обдастани тўлатди (Ў.Хошимов. Нурки борки соя бор).

Кечирасиз, домлажон, – деди киноя билан. – Бу қиз сизнинг одамингиз
эканини билмабман (Ў.Хошимов. Нурки борки соя бор).

Юқорида келтирилган ҳар икки мисолда ҳам **домла**, **домлажон**
мурожаатини кузатиш мумкин. Ўзбек тилида халқ таълими соҳасида фаолият
кўрсатаётган кишиларга нисбатан **устоз**, олийгоҳларда фаолият кўрсатаётган
кишиларга нисбатан эса **домла** мурожаати кенг қўлланилади.

Сеулда ўтказилган сўровнома таҳлиллари аксарият респондентларнинг ёши
ўзаро тенг ёки катта бўлганида, асосан, эркаклар учун **선생님** ssensengnim “устоз,
домла, жаноб”, аёллар учун эса **언니** onni “опа” мурожаатидан
фойдаланилишини кўрсатди.

Сеулда яшовчи 10 ёшдан 70 ёшгача бўлган 300 нафар эркак ва аёлдан “Катта
шаҳарларда қўлланувчи ижтимоий мурожаатлар тадқиқи” номли олинган
сўровнома таҳлиллари 39.7% респондентларнинг бегона эркакларга нисбатан
선생님 ssensengnim, аёлларга нисбатан эса **언니** onni деб мурожаат қилишларини

кўрсатди⁵. 10-20 ёшдаги сўровнома қатнашчиларига қараганда 30-50 ёшгача бўлган сўровнома иштирокчиларнинг 50% га яқини бегона кишиларга мурожаат қилганда айнан **선생님** *sonsengnim* мурожаатидан фойдаланишларини таъкидлашган. Эътиборли жиҳати шундаки, **선생님** *sonsengnim* сўзининг этимологиясига назар ташланса, унинг дастлабки семантикасида “аввал туғилган инсон” маъноси устувор бўлиб, суҳбатдошга нисбатан кўрсатилаётган ҳурматни акс эттириши аён бўлади.

선생님 *sonsengnim* корейс нутқий мулоқотида жуда фаол қўлланиладиган мурожаат бўлиб, у нафақат ўқитувчи ва устозларга, балки ҳурмат кўрсатиладиган ҳар қандай шахсларга нисбатан ҳам кенг қўлланилади. Шунга кўра мазкур мурожаат бирлиги турли муқобил сўзлар воситасида таржима қилиниши мумкин. Масалан, қуйидаги контекстда **선생님** *sonsengnim* мурожаати ўзбек тилига **жаноб** деб таржима қилинган:

1. «**선생님** 잘 안 됩니다». 그는 부끄러운 듯이 연하여 고개를 기울이며 이렇게 말하였습니다 (김동인. 광염 소나타). *Sonsengnim, jal an demmida. Ginin bukkiroun dishi yonhayo gogeril giurimyo irokke marayossimmida.*

– **Жаноб**, чиқмаяпти. Йигит уялгандек бошини қуйи қилиб шундай гапирди. .
Ёки:

2. **선생님은** 이러한 심리를 아시겠습니까?

«글쎄요» (김동인. 광염 소나타). *Sonsengnimin irohan simniril ashigessimmikka? Gilsseyo.*

– **Сизга** бундай руҳий ҳолат танишми?

– *Билмасам.*

Юқорида келтирилган мисоллардан кўриниб турибдики, **선생님** *sonsengnim* мурожаати ҳар доим ҳам *устоз*, *домла* деб таржима қилинмайди. Шу билан бирга, мазкур мурожаат бирлиги шифокорларга ёки нотаниш эркакларга нисбатан ҳам қўлланилиши мумкин.

Бугунги кунда глобализация жараёни ҳар бир соҳага жадаллик билан кириб келаётган бир пайтда лингвистика соҳаси ҳам бундай жараёндан бебаҳра қолмади, албатта. Яъни, тилда бошқа тиллардан кириб келаётган ўзлашмалар кундан-кунга кўпайиб, корейс тилида ҳам “конглиш” сўзлардан фойдаланиш кенг тарқалмоқда. Бугунги кунда шифокорларга нисбатан барчамизга маълум бўлган **의사** *isa* (шифокор) ҳамда **의사님** *isanim* (шифокор ҳурмат шакли) мурожаат birlikлари билан тенг қўлланилган **선생님** *sonsengnim* мурожаатлари билан бирга инглизча **닥터** *dakto* (инг. doctor) сўзининг ҳам кўпроқ ёшлар нутқида ишлатилаётганини кузатиш мумкин.

⁵ <https://www.voakorea.com/korea/korea-politics/3252681> 가장 흔한 호칭 '선생님, 언니'...2016.3.24

Ўзбек тилида эса шифокорларга нисбатан *устоз, домла* деб мурожаат қилинмайди. Уларга нисбатан *дўхтир* ёки “исм+отасининг исми, исм+ака исм+опа” каби мурожаатларидан фойдаланилади. Мисолларга эътибор беринг:

– *Ўйнаб қўяй, дўхтир, ўйнаб қўяй, витаминларингиздан. Ўзларимиз пахта ичида ўсдик. Худога шукур, мана, отдаймиз. Витамин тугул, ҳамма нарсамиз бор! Юзимизга қаранг, ким айтади, бизда витамин йўқ деб?* (Т.Мурод. Отамдан қолган далалар).

– *Дўхтир, менинг касаллик варақамдаги таъхис деган жойга «НХБ» деб ёзиб қўйибсиз. Бу нима дегани?*

– *Уми? «Нималигини Худо билади» дегани...* (Латифадан).

Қуйидаги мисолларда эса шифокорга нисбатан *дўхтир опа* мурожаати қўлланилганини кўриш мумкин:

– *Жон, опа, Худо хайрингизни берсин, қабул қила қолинг энди. Беморнинг аҳволи жуда оғир, қийналиб кетди. – Шифокорнинг юз-кўзидан қаҳр-ғазаб ёғилди. Мен беморга зиён бўлмасин деб, шифокорнинг ҳар қанча қаҳр-ғазабига дош бериб, илтимос қилишда давом этдим. Бўлмади. Шифокор хоним андишанинг отини қўрқоқ қўйганлардан эканлар. На гапга тушунади, на кўнглида раҳм-шафқат уйғонади. Шифокор билан ёқалашиб кетишимга сал қолди* (slomiy.info/oilam/index.php/uz/munosabat/illat/1371-shifokhona-buvingizning-ma-riga-tushganmi-d-khtir-opa).

– *Сен, дўхтир опа, яхши аёлсан, - деди чол, - аммо мен учун таъвиш чекма. Қўй, ўз уйимда жон берай.*

– *Сиз ҳали яшайсиз, табобат қиламиз. Соғайиб кетасиз, - деди дўхтир* (А.Рўдакий. Балоғат).

Умуман, корейс тилидаги лавозим билан боғлиқ мурожаатларни сўзловчи ва тингловчи орасидаги муносабат ҳамда эгаллаб турган лавозимидан келиб чиққан ҳолда, қуйидагича қолиплаштириш мумкин:

(1) **직함+님**: 교수님, 선생님, 과장님, 사장님

лавозим/унвон+님: хурматли профессор, хурматли устоз, хурматли бўлим бошлиғи, хурматли хўжайин;

(2) **성+직함+(님)**: 김 교수(님), 이 부장(님), 박 대리(님)

фамилия+ лавозим/унвон + (님): (хурматли) профессор Ким, (хурматли) бўлим бошлиғи Ли, (хурматли) ходим Пак;

(3) **성+이름+직함+(님)**: 김영수 교수(님), 이영호 과장(님)

фамилия+исм+лавозим/унвон+(님): (хурматли) Ким Ёнг Су профессор, (хурматли) Ли Ёнг Хо бўлим бошлиғи;

(4) **성+이름+[-님, -씨, -군/양]**: 김영수, 김영수님, 김영수 씨, 김영수 군/이 영미 양
фамилия+исм+[-님, -씨, -군/양]: Ким Ёнг Су, хурматли Ким Ёнг Су, Ким Ёнг Су жанобалари, жаноб Ким ёнг Су, Ли Ёнг Ми хоним;

5) **외래어형(Mr+성)**: 미스터 김, 미스 리

Ўзлашмалар: Мистер Ким, Миссис Ли.

Хулоса ўрнида шуни айтиш жоизки, корейс мулоқотида шахсларнинг ёши, жинси ва ижтимоий мавқеига боғлиқ бўлган муайян қоидаларга бўйсунувчи барқарор тизим ва тартиб мавжуд бўлиб, сўзловчи ва тингловчи ўртасида “бошлиқ-ходим”, “таниш-нотаниш”, “қариндош-бегона”, “катта- кичик”, “яқин-узок”, “хурмат-хурматсизлик” ва ҳ.к. маданий меъёрларга қатъий амал қилинади. 선생님 sonsengnim мурожаатини ўзбек тилига таржима қилишда унинг асл “устоз, домла” маъносидан ташқари вазиятга қараб *жаноб, хоним, она, ака, дўхтир* сўзлари ва *сиз* олмоши воситасида таржима қилиш мумкинлиги аён бўлди.

Умуман, нутқий муомала жараёнида қўлланиладиган мурожаатларни ўрганиш, лингвوماданий бирликлар маъно узвларининг маданият қоидалари, меъёрлари, стереотиплари ракурсига талқин этишга, турли тил соҳиблари билан бўлган мулоқотни муваффақиятли ва самарали бўлишига ёрдам беради.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ван Цзиньлин. Обращение в типологически различающихся языках: На материале рус. и кит. яз: Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Волгоград, 1996.

2. Ле В.Н. Виды характеристики адресата в форме русского обращения: Автореф. дисс. ...канд. филол. наук. – Воронеж, 1989.

3. Усманова Ш., Каленова Д. Ўзбек ва корейс тилларида расмий мурожаат шакллари // Лингвист / Илмий мақолалар тўплами. III. – Тошкент: Akademnashr, 2012. – Б. 162-166.

4. <https://prezi.com/5ah9z6kxsmkg/presentation/>

5. <https://www.voakorea.com/korea/korea-politics/3252681> 가장 흔한 호칭 '선생님, 언니'...2016.3.24

6. <https://doi.org/10.28977/jbtr.2003.10.13.75> 전혜영. 한글성서 번역에 나타난 호칭어.